

V rámci svého projektu jsem se rozhodla pro zpracování výzkumného tématu zaměřeného na celiakii.

Téma závěrečného projektu: *Celiakie u žáků na základních školách*

Výzkumný problém: *Vzdělávání žáků s celiakií na prvním a druhém stupni základních škol v Brně.*

Výzkumná otázka: *Jaký dopad představuje celiakie pro žáky ve výchovně vzdělávacím procesu?*

O celiakii se v poslední době velmi hovoří, protože se aktuálně zvyšuje počet dětí, ale i dospělých, u kterých je celiakie diagnostikována. Patří tedy mezi témata aktuální a zajímavá. Celiakie se řadí k metabolickým onemocněním, které se může projevit nejen v dětském, ale i dospělém věku. O to problematičtější je stanovení diagnózy, protože příznaky mohou být u každého odlišné. Zejména u dětí přináší celiakie řadu komplikací spojených hlavně se stravováním a při přípravě jídel nejen doma, ale i ve škole. Tento projekt se zabývá zejména tím, co je to celiakie. Nedílnou součástí tohoto výzkumu je i zjištění toho, jak probíhá vzdělávání žáků s celiakií na brněnských základních školách.

Cílem mého výzkumu je zjistit, jak ovlivňuje diagnóza celiakie u žáků jejich vzdělávání. Jedná se o zmapování počtů žáků, kteří se s touto diagnózou vyskytují na prvním a druhém stupni základních škol v Brně. Chtěla bych prozkoumat, jaké dopady představuje celiakie pro žáky v rámci vzdělávání, zdali nějakým negativním způsobem ovlivňuje jejich školní výsledky a v neposlední řadě i to, jaké zkušenosti mají pedagogové s celiakií a co všechno o tomto onemocnění ví. Většina pedagogů toho o celiakii moc neví, ba dokonce mnohdy ani nemají představu o tom, co to vůbec celiakie je. Což je samozřejmě velká chyba, protože pedagog nikdy neví, jestli zrovna takového žáka nebude mít ve třídě. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla právě pro téma celiakie. Považuji za nutné, aby zejména pedagogové věděli, co všechno takové onemocnění obnáší a jak k těmto žákům přistupovat při výchovně vzdělávacím procesu.

Hlavní výzkumná otázka: *Jaký dopad představuje celiakie pro žáky ve výchovně vzdělávacím procesu?*

Vedlejší výzkumné otázky:

- *Jaké znalosti mají pedagogové o celiakii?*
- *Kolik žáků s celiakií se vyskytuje na brněnských základních školách?*
- *Jak ovlivňuje diagnóza celiakie osobní život žáka a jeho rodiny?*
- *Jaké jsou možnosti stravování žáků s celiakií na základních školách?*

Co se týká volby výzkumné strategie, tak jsem velmi dlouho uvažovala o tom, jestli bude lepší zvolit kvantitativní nebo kvalitativní výzkum. Z toho důvodu jsem si přečetla pár knih o kvantitativním a kvalitativním výzkumu. Vzhledem k nabytým informacím jsem se rozhodla pro kvantitativní výzkum. Abych zdůvodnila své rozhodnutí, tak musím uvést pár základních odlišností mezi oběma výzkumy. Kvantitativní výzkum pracuje vždy s číselnými údaji. Zjišťuje množství a rozsah daného jevu. Oproti tomu kvalitativní výzkum uvádí veškerá zjištění ve slovní podobě. Jedná se o popis, který bývá vždy velmi podrobný. Jsem zastáncem toho, že mohu na závěr celé práce uvést jednoznačně vyjádřené údaje v číselné podobě. Ráda tvořím tabulky a grafy, které dle mého názoru celou práci ožíví a čtenář, kterého daná problematika zajímá, se může velmi dobře orientovat v získaných číselných údajích. Na rozdíl od kvalitativního výzkumu, který čtenáři nabízí jen několikastránkové texty bez číselného vyjádření. Uznávám, že to mohou být třeba i zajímavé texty, ale to nic nemění na faktu, že mám radši tabulky a v nich přehledná čísla. Navíc u kvalitativního výzkumu se výzkumník snaží o podrobný popis daného případu a o hluboké proniknutí do konkrétně zvoleného tématu a o to, aby objevil nové souvislosti. Na rozdíl od mnou preferovaného kvantitativního výzkumu, kdy si výzkumník vybírá zkoumané osoby podle toho, aby co nejlépe reprezentovaly danou populaci, a snaží se vysvětlit možné příčiny změn daných jevů, které v závěru dokládá získanými číselnými údaji.

Hypotézy: Zvolila jsem si do projektu jednu teoretickou hypotézu a čtyři hypotézy pracovní.

Teoretická hypotéza:

- *Celiakie ovlivňuje školní úspěšnost žáků.*

Pracovní hypotézy:

- **H1:** *Žáci s celiakií mají horší školní výsledky ve škole než žáci, kteří celiakii nemají.*
- **H2:** *Celiakie u žáků způsobuje ve vyučování větší unavitelnost a vyčerpání než u ostatních žáků.*
- **H3:** *Vztahy mezi žáky ve třídě, ve které se nevyskytuje celiak jsou lepší než ve třídě, kde se celiak vyskytuje.*
- **H4:** *Učitelé na prvním stupni základní školy jsou více informováni o celiakii než učitelé na druhém stupni základní školy.*

Seznam všech používaných konceptů a jejich definice:

KONCEPTUALIZACE:

- Celiakie: Celiakie je onemocnění způsobené nesnášenlivostí lepku. V dětském věku je to jedno z nejčastějších onemocnění na metabolickém podkladě.
- Školní výsledky: Vyjadřují úspěšnost žáků v jednotlivých předmětech.
- Unavitelnost a vyčerpanost: Patří mezi příznaky, kterými se celiakie projevuje. U žáka se může projevit únava, apatie, vyčerpanost.
- Vztahy mezi žáky: Způsob, jakým se k sobě žáci ve třídě chovají.
- Informovanost učitelů: Vědomosti, které učitelé o celiakii mají.

Seznam indikátorů:

OPERACIONALIZACE:

- Celiakie: Patří mezi celoživotní onemocnění. Hovoříme o onemocnění léčitelném, nikoliv však vyléčitelném. Nepoznaná a neléčená celiakie vede k progresivnímu poškození sliznice tenkého střeva.
- Školní výsledky: Zjišťujeme je na základě klasifikační stupnice, známky v žákovské knížce a na vysvědčení.
- Unavitelnost a vyčerpanost: Tyto dva příznaky jsou pro děti s celiakií typičtější. Právě díky školnímu stresu, který zažívají, se ještě více prohlubují.
- Vztahy mezi žáky: Posuzujeme podle toho, jak se k sobě žáci chovají. Zda se jedná o negativní či pozitivní vztahy mezi žáky, jak akceptují odlišnosti, které má žák s celiakií.
- Informovanost učitelů: Posuzujeme ji podle toho, kolik toho učitelé o celiakii vědí. Jestli sami zjišťují další informace o celiakii, jestli se snaží vědět něco bližšího o tomto onemocnění.

Řekla bych, že nejvhodnější metodou sběru dat pro můj výzkum bude právě **dotazník**. Mám v úmyslu rozdat dotazníky pedagogickým pracovníkům několika vybraných základních škol v Brně a rovněž dotazníky pro žáky prvního i druhého stupně vybraných základních škol v Brně. Dotazníky by tedy vyplňovali všichni pedagogičtí pracovníci školy, to znamená jak učitelé prvního i druhého stupně, zástupce či zástupkyně ředitele školy tak i samotný ředitel či ředitelka školy a samozřejmě i žáci prvního a druhého stupně. Dále budu využívat i třídní knihy, katalogové listy žáků a jejich žákovské knížky, abych zjistila, jaké mají školní výsledky. Tedy, jestli mají žáci s celiakií lepší nebo horší známky než ostatní žáci ve třídě.

Pro dotazník jsem se rozhodla proto, že ho považuji za jeden z nejběžnějších nástrojů pro sběr dat pro různé typy výzkumů. Taktéž si myslím, že oproti jiným typům průzkumů, jako je například osobní či telefonický rozhovor nebo pozorování, je možné právě prostřednictvím dotazníku získat informace s mnohem menší námahou a navíc se výsledná data dají mnohem jednodušeji zpracovávat. Avšak i dotazník má své výhody a nevýhody.

Mezi **výhody** dotazníku patří určitě to, že je to jedna z nejlevnějších metod průzkumu, jednoduše se zpracovává a vyhodnocuje. Velkou předností dotazníku je bezpochyby i to, že je to jedna z nejméně dotěrných metod průzkumu, protože respondent si ho může v klidu vyplnit i doma a určuje si tempo vyplňování podle sebe. U dotazníku je zaručena anonymita. Určitě je i jednoduchý na vyplnění, protože každý alespoň jednou v životě vyplňoval nějaký dotazník.

Mezi **nevýhody** dotazníku bych považovala zejména to, že může být obtížné získat respondenty ke spolupráci, dále je tu i hrozba toho, že respondent může ať už záměrně či nezáměrně vyplnit v dotazníku nepravdivé informace. Je potřeba i zmínit, že dotazník redukuje komunikaci, která je v téměř 70 až 90% nonverbální a tím pádem ji dotazník nedokáže zachytit. Může dojít i nezodpovězení otázky či k nepochopení otázky (není dána jednoznačná otázka). Nevýhodou dotazníku je i to, že jeho forma, obsah či množství otázek mohou odradit respondenta od dokončení jeho vyplňování a výsledky tedy nakonec nemusí být dostatečně relevantní pro naplnění cíle dotazování. V současné době jsou potenciální respondenti zahlceni všelijakými dotazníky, proto je nutné vytvořit zejména tedy dotazník se zajímavými otázkami, aby budoucí respondenty zaujal.

Co se týká způsobu výběru vzorku, tak mám v plánu zvolit **náhodný výběr**, přesněji řečeno **systematický výběr**, kdy si vyberu ze seznamu základních škol v Brně vždy každou třetí a šestou školu z každé městské části Brna, abych měla zastoupené vždy alespoň dvě školy z každé části Brna (Bystrc, Kohoutovice, Komín, Líšeň, Jundrov, Královo Pole, Řečkovice, Husovice, atp.).

Úvod a úryvek z připravovaného dotazníku pro učitele:

DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku, který slouží k výzkumnému účelu na Pedagogické fakultě MU. Dotazník je anonymní a veškeré Vámi uvedené informace budou použity pouze pro účel výzkumu. Při vyplňování zakroužkujte prosím pouze jednu Vámi vybranou odpověď, pokud není uvedeno jinak. Vyplnění dotazníku Vám zabere maximálně 15 minut.

Vážení respondenti, ještě před tím než začnete vyplňovat, seznámím Vás s pojmem „*celiakie*“. Jde o zánětlivé onemocnění tenkého střeva, které se vyskytuje u dětí i dospělých. Je způsobeno nesnášenlivostí lepku (glutenu), tj. bílkovinného komplexu obsaženého v obilných zrnech. Jinými slovy střevo neumí obilnou potravu vstřebávat. Jedinou možnou léčbou je bezlepková dieta.

1. Celiakie je:

- a) výhradně dětské onemocnění
- b) onemocnění, které se může projevit kdykoliv i v dospělém věku
- c) výhradně onemocnění dospělých
- d) nevím

2. Máte ve třídě žáka s celiakií?

- a) ano (uved'te počet.....)
- b) ne
- c) nevím

3. Pokud ano, jakým způsobem jste se o onemocnění Vašeho žáka dozvěděl/a?

- a) od rodičů
- b) od ředitelství školy
- c) od lékaře
- d) z jiných zdrojů, uveďte.....

4. Pokud máte ve třídě žáka s celiakií, jedná se o:

- a) dívku
- b) chlapce

5. Vaše znalosti o celiakii hodnotíte jako:

- a) dostatečné
- b) spíše dostatečné
- c) spíše nedostatečné
- d) nedostatečné

- 6. Kde jste našel/la další informace o celiakii?**
- a) od lékařů
 - b) od známých
 - c) z knih, časopisů, odborných publikací
 - d) na internetu
 - e) z jiného zdroje (uved'te z jakého.....)
 - f) nehledal/a jsem
- 7. Projevuje se celiakie negativně v rámci výchovy a vzdělávání žáka?**
- a) ano (uved'te jak.....)
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
 - e) nevím
- 8. Jakým způsobem řešíte u žáka s celiakií absence?**
- a) individuální formou
 - b) poskytnu doučování
 - c) žádným způsobem
- 9. Je pro Vás vzdělávání žáka s celiakií náročnější než u ostatních žáků?**
- a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
- 10. Jak hodnotíte vztah mezi ostatními žáky ve třídě a žákem s celiakií?**
- a) dobře
 - b) spíše dobře
 - c) špatně
 - d) spíše špatně
 - e) ve třídě žáka s celiakií nemám
- 11. Jsou nějaké aktivity, kterých se žák s celiakií nemůže společně se třídou účastnit?**

.....
.....
.....

Děkuji Vám za Váš čas, který jste věnoval/a vyplnění tohoto dotazníku.

Kateřina Vodenková

Úvod a úryvek z připravovaného dotazníku pro žáky:

DOTAZNÍK

Milá žákyně, milý žaku,

chtěla bych Tě požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží k vypracování mé diplomové práce, která se zabývá „*celiakii*“. Jedná se o onemocnění tenkého střeva, které se vyskytuje u dětí i dospělých. Je způsobeno tím, že tělo nedokáže zpracovat lepek, který je obsažený v obilí. Jedinou možnou léčbou je u tohoto onemocnění bezlepková dieta.

Dotazník **není** test, nemá tedy ani správné ani špatné odpovědi. Vyjádři v něm prosím svůj názor, ať už je jakýkoliv. Dotazník je **anonymní** a veškeré Tebou uvedené informace budou použity pro moji diplomovou práci. Při vyplňování **zakroužkuj** prosím pouze **jednu** Tebou vybranou odpověď, pokud není uvedeno jinak. Dotazník obsahuje uzavřené i otevřené otázky, do kterých napíšeš svoji odpověď. Celkem obsahuje dotazník jedenáct otázek.

1. Jsi:

- a) chlapec
- b) dívka

2. Do které třídy chodíš?

- a) do 3. třídy
- b) do 4. třídy
- c) do 5. třídy
- d) do 6. třídy
- e) do 7. třídy
- f) do 8. třídy
- g) do 9. třídy

3. Chodíš do školy rád/a?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) tak napůl
- d) spíše ne
- e) určitě ne

4. Jsi celiak, trpíš tímto onemocněním?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím o tom

5. Kolik je ve třídě dětí/kamarádů, se kterými si rád/a povídáš?

- a) všichni
- b) skoro všichni
- c) asi půlka
- d) skoro nikdo
- e) nikdo

6. Nabízí vaše školní jídelna obědy i pro celiaky?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

7. Omezuje Tě celiakie nějak ve třídě při vyučování? Například se cítíš unavenější, bolí Tě hlava, máš průjemy, jsi častěji nemocný než ostatní spolužáci... Prosím napiš odpověď. (Odpovídají jen ti, kteří mají celiakii).

8. Jaké máš známky?

- a) Mám jedničky a dvojky
- b) Mám spíš dvojky a trojky
- c) Mám spíš trojky a čtverky
- d) Mám spíš čtverky a pětky

9. Pomáhá Ti nějak paní učitelka/pan učitel, když si častěji nemocný/á a něčemu nerozumíš?

- a) ano (uveď, jak Ti pomáhá.....)
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) vůbec ne

10. Posmívají se Ti ostatní spolužáci ve třídě, když na otázku paní učitelky odpovíš špatně nebo když něco nevíš?

- a) pořád
- b) často
- c) občas
- d) jen někdy
- e) nikdy

**11. Jsou nějaké aktivity, kterých se kvůli svému onemocnění nemůžeš účastnit?
(Například výlety do přírody, do divadla, školy v přírodě, sportovní soutěže...?)**

Prosím napiš.

.....
.....
.....

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku.

Kateřina Vodenková

Možné praktické a etické problémy, které by mě mohly při výzkumu potkat:

Co se týká problémů, které by mě při výzkumu mohly zaskočit, tak mezi ně patří určitě to, že by mě mohli respondenti odmítnout, nemusejí se mnou chtít spolupracovat, protože v současné době jsou zejména školy a to jak učitelé, tak i žáci zahlceni velkým množstvím dotazníků, které jsou na ně „navalovány“ ze všech stran. Také se mi v samotném závěru nemusí vrátit ten celkový počet dotazníků, které jsem na začátku výzkumu rozdala a může se mi stát i to, že jakmile budou všechny dotazníky vyplněné, tak zjistím, že jsem je špatně vytvořila a že jsem pokládala špatné otázky, které vlastně s mým výzkumem nesouvisí.

Protože tématem mého výzkumu je celiakie, což je docela osobní a intimní věc každého žáka, tak se mi může stát, že se žáci nebudou chtít k tomuto onemocnění přiznat, anebo že mi jejich rodiče zakážou, abych se jejich dětí na tyto informace ptala. Je totiž zcela v kompetenci rodičů, zdali učitelé či vedení školy svěří informace, které se týkají zdravotního stavu jejich dětí. Takže v tomto ohledu by opravdu mohly nastat komplikace.

Použitá literatura:

1. BALÁKOVÁ, A. *Tradiční recepty bez lepku*. Praha: Vašut, 2007. 151 s. ISBN 978-80-7236-356-8.
2. BUŠINOVÁ, I. *Bezlepková kuchařka 2*. Praha: Grada, 2007. 217 s. ISBN 978-80-247-1270-3.
3. ČERVENKOVÁ, R., LUKÁŠ, M. *Celiakie*. Praha: Galén, 2006. 64 s. ISBN 80-7262-425-3.
4. FRIČ, P., MENGEROVÁ, O. *Bezlepková dieta a rady lékaře*. Praha: Media Publishing, 2009. 186 s. ISBN 978-80-85936-62-9.
5. FRŮHAUF, P. *Celiakie v dětském věku*. Solent Print, s. r. o., 2009. 48 s. ISBN 978-80-87290-00-2.
6. JODL, J. *Dieta bezlepková při celiakii u dětí*. Praha: Avicenum, 1989. 103 s.
7. KOUKOLOVÁ, A. *Praktická bezlepková kuchařka*. Česlice: Nakladatelství Pavla Momčilová, 1999. 57 s. ISBN 80-85936-25-9.
8. KOUKOLOVÁ, A. *Praktická bezlepková kuchařka 2*. Praha, 2007. 81 s.
9. LONG, M. *Rodinná encyklopedie medicíny a zdraví*. Rebo Productions s. r. o., 2006. 670 s. ISBN 80-7234-074-3.
10. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. 142 s. ISBN 80-7367-325-8.
11. PELIKÁN, L. *Bezlepková dieta v léčbě celiakie*. Krajské ústředí zdravotní výchovy, 1974. 40 s.
12. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.
13. RUJNER, J., CICHÁŇSKA, B. *Bezlepková a bezmléčná dieta*. Brno: Computer Press, 2006. 108 s. ISBN 80-251-0775-2.

Doporučuji být v projektu úspornější a psát více k věci, zbytečně nezahlcovat čtenáře pojednáními o výzkumné metodologii obecně.

